

ŠEST MLÁDAT NA HNÍZDĚ ČÁPA BÍLÉHO (*CICONIA CICONIA*)

Six young ones on a white stork (*Ciconia ciconia*) nest

Tomáš BĚLKA

1. ÚVOD

Snůška čápů bílých obsahuje nejčastěji 3-5 vajec (HUDEC et ČERNÝ, 1972, MAKATSCH, 1974, CREUTZ, 1985). Počet odrostlých, popřípadě vyvedených mláďat, bývá ještě nižší, zpravidla 2-4. Pro východní Čechy udává REJMAN (in litt.) průměrný počet vyvedených mláďat na hnízdo s úspěšným výsledkem hnízdění v letech 1981 až 1992 mezi 2,5 - 3,2. Úspěšné vylétnutí 5 mláďat je nepříliš časté, vyvedení šesti pak zcela ojedinělé.

2. METODIKA A VÝSLEDKY

Při pravidelné kontrole hnízd čápů bílých a kroužkování mláďat v okrese Rychnov nad Kněžnou jsme s O. Šreibrem dne 5.7.1988 kontrolovali hnízdo se 6 mláďaty. Hnízdo bylo postaveno na vysokém továrním komině používaném k odsávání šamotového prachu v areálu podniku Vamberecká kamna ve Vamberku (okres Rychnov nad Kněžnou, kvadrát 5863, nadm. výška 310 m). Stáří mláďat jsme odhadli na přibližně pět týdnů (viz obr. 1). Všechna byla stejně vyspělá, nebyl patrný rozdíl jak ve velikosti, tak ani ve stavu opeření. Během přímé kontroly ležela zcela klidně na hnízdě a nepokoušela se, tak jak to některá mláďata činí, na nás zobáky útočit. Všechna mláďata byla okroužkována a byla provedena potřebná fotodokumentace. Na střeše pod hnízdem jsme našli asi 40 cm dlouhý exemplář pstruha potočního (*Salmo trutta*). Později byla všechna mláďata úspěšně vyvedena. Až po odletu čápů na zimoviště mi bylo zprostředkovaně sděleno, že dvě mláďata údajně zahynula při silné vichřici koncem srpna. Správnost tohoto údaje ale nebylo možné již prověřit.

Poprvé zahnízdili čápi bílí ve Vamberku v roce 1978. Od roku 1980 hnízdo pravidelně kontrolují a sledují mimo jiné i počet vyvedených mláďat:

rok	1980	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93
Vyvedeno mláďat	3	0	2	3	4	3	0	4	6	2	3	0	3	3

Zajímavé je, že již v roce 1987 se vylíhlo 5 pull., ale 1 mládě bylo nalezeno při kontrole mrtvé pod hnízdem. V ostatních letech byla zpravidla vyváděna 2-3

mláďata. Nic tedy nenasvědčovalo vyšší reprodukční schopnosti tohoto páru. V letech 1981, 1986 a 1991 nebylo hnízdění vůbec zahájeno, ačkoliv se na hnízdišti po celou sezónu zdržoval kompaktní pár.

Z České republiky existují z dřívější doby ještě další dva záznamy o úspěšném vyvedení 6 mláďat. První případ popsali ČERNÝ a WAHL (1942) v roce 1940 ze Žirovnice na Českomoravské vysočině, na další mě upozornil J. ŠKOPEK (in verb.). V kroužkovacích výkazech pražské kroužkovací centrály existuje záznam o 6 mláďatech okroužkovaných S. CHVAPILEM 2.7.1978 v Třebohosticích v jižních Čechách (o. Strakonice). Také ze sousedního Slovenska jsou známy případy 6 mláďat nalezených na jednom hnízdě. V červenci 1952 podnikli BALÁT a ŠTOLLMANN (1952) exkurzi na Velký Žitný Ostrov. Ve středu obce Gabčíkovo našli ve třech sousedících dvorech pět čapích hnízd, přičemž v jednom byla čtyři mláďata, ve dvou po pěti a ve dvou dokonce po šesti mláďatech! Všechna hnízda byla, tak jak to bývalo dříve časté, postavena na střeších obytných a hospodářských budov. O dva roky později kroužkoval ŠTOLLMANN dne 6.6.1954 v obci Patkányos (o. Hurbanovo) šest mláďat (ŠKOPEK in verb. podle kroužkovacích výkazů Kroužkovací stanice v Praze). Bohužel podle zápisu v kroužkovacím seznamu nelze dost přesvědčivě rozlišit, zda se jednalo o sourozence z jediného hnízda, či zda šlo o mláďata z více hnízd. Další údaj z území Slovenska pochází od ŠTOLLMANNA (1990). Dne 29.6.1988 navštívil, spolu s dalšími účastníky odborného semináře o čápech *Ciconia* 88, Žitný Ostrov. Při návštěvě obce Topoľovec v okrese Dunajská Streda bylo kontrolováno 14 hnízd, vesměs umístěných na sloupech elektrického vedení. Na jednom z těchto hnízd bylo nalezeno 6 mláďat. Údajně byl tento vzácný případ fotograficky zdokumentován. V následujícím roce zaznamenal šest mláďat na hnízdě postaveném v Senném na jihovýchodním Slovensku na sloupu elektrického vedení DANKO (in litt.). Dne 12.7.1989 byla autorem nálezu provedena fotodokumentace (obr. 2).

Populaci čápa bílého na území okresu Rychnov nad Kněžnou sleduji od roku 1978. Od té doby jsem zaznamenal přesný výsledek hnízdění ve 118 případech (tab. 1). Nejčastěji byla vyvedena 3 mláďata a to téměř v jedné třetině případů. Porovnáním výsledků z Rychnovska s údaji z "Fauny ČSSR" (HUDEC et ČERNÝ, l.c.) zjistíme výraznou shodu. Poměrně časté byly případy 2 nebo 4 mláďat. Naopak mizivou část tvořilo vyvedení 5 mláďat. Popisovaný případ vychování šesti mláďat je ojedinělý a na celkovém množství se podílí necelým jedním procentem.

Tabulka 1: Počet vzrostlých mláďat čápa bílého na hnízdech v okrese Rychnov nad Kněžnou v letech 1978 - 1993.

Figure 1: Numbers of reared young white storks on nests in the Rychnov nad Kněžnou district in 1978-1993.

počet mláďat	0	1	2	3	4	5	6	celk.
počet případů	20	12	25	35	22	3	1	118
%	17	10,2	21,2	29,7	18,6	2,5	0,8	100

3. DISKUSE

Z předcházejících údajů se může zdát, že vyvedení šesti mláďat není jev až tak vzácný. V obsáhlé monografii o čápu bílém (CREUTZ l.c.) nalezneme stovky údajů o počtu odchovaných mláďat. Tak např. na 1992 hnízdech v Německu nebylo ani jednou zjištěno 6 mláďat, přičemž ani 5 mláďat nebývá v této oblasti časté (27 případů, tj. 1,36%). Podobně v údolí řeky Barycz v Polsku nebylo na žádném z 1093 kontrolovaných hnízd v letech 1959 - 1968 nalezeno 6 mladých čápů (MRUGASIEWICZ in CREUTZ l.c.). Přitom 5 mláďat bývá v této oblasti odchováno častěji (29 případů, tj. 2,65%). Pouze SCHENK in CREUTZ (l.c.) udává z Maďarska v letech 1927 - 1930 šest hnízd, na kterých bylo nalezeno 6 mláďat. Z jeho práce nelze bohužel zjistit počet neúspěšných hnízdění, není tedy možné vypočítat podíl hnízd se 6 mláďaty k celkovému počtu započatých hnízdění. Vezmeme-li v úvahu pouze hnízda na kterých probíhalo hnízdění úspěšně a odchováno bylo alespoň 1 mládě, tvoří počet hnízd se 6 mláďaty pouhých 1,05%. Ani velikost snůšek nedává příliš velký předpoklad na vyšší počet odchovaných mláďat. Pomineme-li nereprezentativní vzorek z „Fauny ČSSR“ (HUDEC a ČERNÝ, 1972), zjistíme, že z více než 1000 zkontrolovaných hnízd se snůškou v Dolním Sasku, Meklenbursku a v jižním Polsku (CREUTZ l.c.) obsahovalo více než 5 vajec pouze 7 snůšek (5x6 a 2x7 vajec), tj. pouze 0,7% případů. Přesto je možné v textové části této kapitoly (CREUTZ l.c., str. 126) najít údaje o ještě větších snůškách čápů bílých. Snad nejzajímavější údaj pochází z roku 1958 z Horní Lužice, kde větroň shodil na zem hnízdo se 7 mláďaty a 2 vejci. V tomto případě autor vysvětluje vysokou snůšku tím, že samice zřejmě přerušila inkubaci první vlivem studeného počasí a náhradní snůšku vajec pak zahrňovala společně s první. V ostatních popisovaných případech se přiklání k tomu, že se jednalo o společnou snůšku dvou samic.

Poznámka na závěr

Ačkoliv, nebo právě proto, že je čáp bílý z mnoha všeobecně známých důvodů ideálním druhem ke studiu různých etologických závislostí, neodpustím si drobné upozornění. Dlouholetý monitoring tohoto druhu je založen na sběru dat nejen od ornitologů, ale i od různých místních zpravodajů. A právě zde je možné dopustit se podstatných chyb při zjišťování populační dynamiky. Pokud jsou kontroly prováděny ornitology buď přímo na hnízdech nebo odečtením počtu mláďat dalekohledem, mělo by být vše v pořádku. Často jsou ale přebírány údaje o počtu mláďat od laických pozorovatelů. Jak jsem se mnohokrát přesvědčil mohou tito pozorovatelé, i na dobře sledovatelném hnízdě, dospět ke zcela jiným počtům mláďat, než jich na hnízdě skutečně je. Moje zkušenost vychází z několikaleté

praxe při kroužkování mláďat. Pokud to situace dovolila, snažil jsem se od místních obyvatel ještě před výstupem na hnízdo zjistit počet mladých čápů. Nejméně v polovině případů nebylo udávané množství mláďat správné. Většinou byl skutečný počet podhodnocený. Laičtí pozorovatelé neměli ve většině případů zřejmě možnost pozorovat mladé čápy při krmení, kdy všechna na hnízdě stojí. Při krátkodobém nebo náhodném pozorování hnízda mohli ležící mláďata přehlédnout. V případech, kdy byl počet mláďat na hnízdě nadhodnocený, šlo o záměnu s adultními ptáky v domnění, že se jedná již o létající mláďata.

Jak je vidět z předcházejících řádků, je při shromažďování potřebných údajů potřeba postupovat velmi obezřetně a je nutné pečlivě zvážit způsob získávání dat a tudíž i jejich následnou věrohodnost.

Poděkování:

Je mojí milou povinností poděkovat RNDr. Š. Dankovi, panu B. Rejmanovi a RNDr. A. Štollmanovi za poskytnutí svých údajů. Dr. Š. Dankovi navíc za zapůjčení fotografie dokumentující hnízdění v Senném. RNDr J. Škopkovj jsem zavázán za nezištné vyhledání dalších případů vyvedení nezvyklého počtu mláďat v kroužkovacích seznamech Kroužkovácí stanice v Praze. Svému příteli Ing. Oldřichu Šreibrovi musím poděkovat za vydatnou pomoc při kontrolách čapích hnízd.

4. SOUHRN

V roce 1988 bylo na hnízdě čápa bílého ve Vamberku (okres Rychnov nad Kněžnou, severovýchodní Čechy) nalezeno 6 mláďat, která byla později vyvedena. Dále jsou v práci popisovány další dva dosud nepublikované případy z Čech a Slovenska (r. 1978, Třebohostice, jižní Čechy, r. 1989, Senné, východní Slovensko). Doposud bylo na území bývalého Československa zjištěno 7 obdobných případů.

SUMMARY

Six young ones were found on a white stork (*Ciconia ciconia*) nest at Vamberk (Rychnov nad Kněžnou district) in 1988. The birds were reared. The paper describes two other hitherto unpublished cases from Bohemia (1978, Třebohostice in South Bohemia) and from Slovakia (1989, Senné in East Slovakia). Seven similar cases have been found in the former Czechoslovakia hitherto.

LITERATURA

- BALÁT, F., ŠTOLLMANN, A., 1952: Ornithologická exkurse na Velký Žitný ostrov. *Sylvia*, 14: 105-109.
- CREUTZ, G., 1985: Der Weiss-storch. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
- ČERNÝ, W., WAHL, V., 1942: Příspěvek k avifauně Českomoravské vysočiny. *Sylvia*, 7: 17-24.
- HUDEC, K., ČERNÝ, W. et al., 1972: Fauna ČSSR. Ptáci I. Academia, Praha.
- MAKATSCH, W., 1974: Die Eier der Vogel Europas. Neumann Verlag, Radebeul.
- ŠTOLLMANN, A., 1990: Populačná dynamika bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) na

Žitnom ostrove. In: Štollmann, A. (Ed.): *Ciconia* 88. Zborník referátov z odborného seminára konaného 28. - 29. júna 1988 v Komárne. Bratislava: 46 - 53.

ADRESA AUTORA:

Tomáš Bělka
Družstevní 918
517 21 Týniště nad Orlicí

Foto 1: Šest vyspělých mláďat čápa bílého, *Ciconia ciconia*. Vamberk, 5. 7. 1988. Foto Tomáš Bělka.

Foto 1: Six young ones on white stork (*Ciconia ciconia*) nest in Vamberk (East Bohemia) - 5.7.1988. Foto Tomáš Bělka.

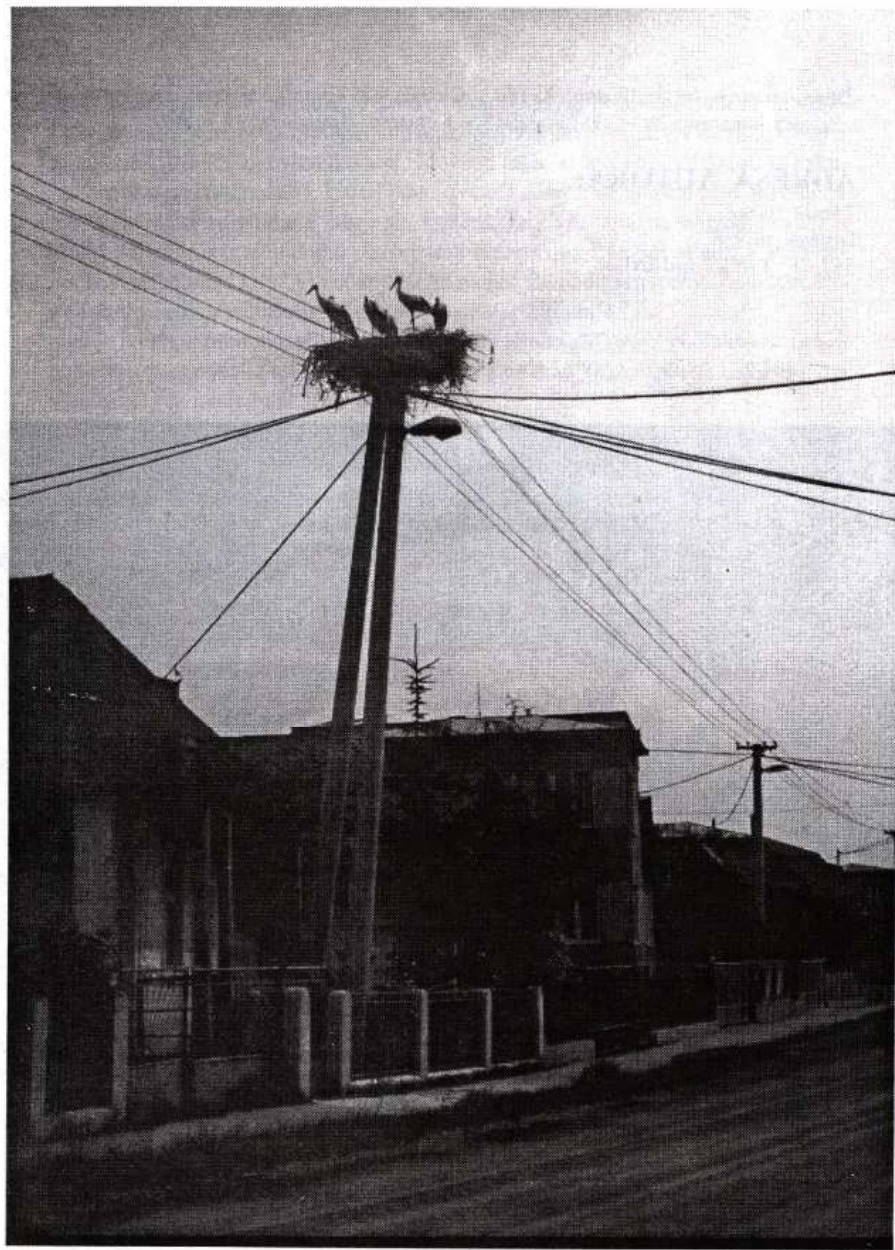

Foto 2: Hnízdo se 6 mláďaty čápa bílého v obci Senné, 12. 7. 1989. Foto Štefan Danko.

Foto 2: Six young ones on white stork (*Ciconia ciconia*) nest in Senné (East Slovakia) - 12.7.1989. Foto Štefan Danko.